

СТРУКТУРА МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Питання розвитку культури вчителя привертає увагу науковців і педагогів й до сьогодні. Автори фундаментальних педагогічних праць зосереджують увагу на питаннях формування особистості вчителя та на окремих сторонах його професійної діяльності, зокрема *екологічної* (З. А. Гришін, Н. Е. Юшманов, Д. С. Яковлєв), *фізичної* (М. Я. Віленський, В. П. Внуков), *духовної культури* майбутнього вчителя як передумови його високого професіоналізму (О.О. Абдуліної, Ю.С. Алфєрової, В.І. Бондаря, Я.І. Бурлаки, І.А. Зязюна, О.Г. Мороза, В.О. Сластьоніна, Н.Д. Хмель, М.Д. Ярмаченка), *педагогічної* (А.В. Барабанщикова, О.В. Бондаревської, М.М. Букач, О.Б. Гармаш, В.М. Гринькова, Т.В. Іванова, Н.О. Комар, С.С. Муцинова, О.П. Рудницької) *музичної* (Л. Г. Арчажникової, Ю.Б. Алієвої, А.Г. Болгарського, Н.А. Ветлугіної, М.В. Гузій, З.К. Кальниченко, Л.Г. Коваль, Радинової, О.П. Рудницької, Г. М. Падалки, Г. Ф. Резанової, О. П. Рудницької, О.М. Сохора, Р. Тельчарової, Л.А. Хлєбнікової, Г.В. Шостак та інші).

Не дивлячись на те, що проблема музичної культури людини мала місце у дослідженнях вчених-педагогів, але на сьогодні не існує єдиної структури музичної культури особистості, зокрема вчителя.

Мета нашої статті – розкрити структуру музичної культури майбутнього вчителя.

Коли ми говоримо про музичну культуру як частину всієї духовної культури, то підкреслюємо, що становлення особистості майбутнього вчителя як творця, як художника неможливе без розвитку фундаментальних здібностей – мистецтва бачити, мистецтва відчувати, мистецтва мислити, нарешті, творити. Саме недооцінка духовної основи музичної освіти і не дозволяє якісно розвивати музичну культуру людини.

Процес виховання музичної культури особистості є тривалим і непростим. Формування початкового рівня музичної культури людини розпочинається у родині і визначається її традиціями, відношенням членів сім'ї до музичного мистецтва, загальною культурою, навіть генофондом.

Роль дитячого садочка у цьому процесі проявляється через особистісні та професійні якості педагога-музиканта, його талант і майстерність, загальнокультурний рівень вихователів та всього педагогічного колективу, через створені ними умовами.

У своїх працях О. Радинова поняття „музичної культури дітей” трактує як взаємодію різних видів музичної діяльності, їх результат (музичні твори, їх сприйняття, виконання), а також процес цієї діяльності, у ході якого формується музично – естетична свідомість людини: інтереси, потреби, установки, емоції, переживання, почуття, естетичні оцінки, смаки, ідеали, погляди, теорії.

Музичну культуру дітей науковець розглядає як специфічну субкультуру певної соціальної групи, в якій визначає два компоненти:

- 1) індивідуальна музична культура дитини, яка включає його музично-естетичну свідомість, музичні знання, уміння та навички, які склалися у результаті практичної музичної діяльності;
- 2) музична культура певного соціуму, що включає у себе твори народного та професійного музичного мистецтва та різні інститути, які регулюють музичну діяльність дітей та задовольняють потреби їх музичного виховання.

У своїх дослідженнях О. Радинова доходить висновку, що в основі індивідуальної музичної культури особистості є музично-естетична свідомість, яка формується у процесі музичної діяльності. За допомогою музично-естетичної свідомості (естетичного відношення людини до музики) проходить осмислення музичних творів, своїх власних вражень.

Л.В. Горюнова у своїх дослідженнях з проблеми музичної культури молодшого школяра, свідомо акцентує на питаннях духовності, творчості та естетичному ідеалі. Вона вважає, що в цілому поняття „культура” може

інтерпретуватися як створення свого власного внутрішнього світу через творчість засобами різних видів художньої діяльності. Структура музичної культури, на її думку, складається з таких компонентів: інтерес до музики, естетичне споглядання, художньо-образне мислення, творчий початок у різноманітних формах спілкування з мистецтвом, включаючи музичну діяльність, естетичний смак.

Серед численних публікацій, присвячених музичній культурі школярів доречним, на нашу думку, буде висвітлити погляд Д.Б. Кабалецького,. Він трактував „музичну культуру” школярів як єдність трьох компонентів: музичного досвіду, музичної грамотності та музично-творчого шляху дитини. В його схемі основне місце належить музичній грамотності. Тому як вона, на його думку, є сутністю музичної культури людини, тому як пов'язується з духовним розумінням музичного мистецтва, з вихованням особливих якостей його сприйняття [1; с. 235.].

Аналіз змісту професійної культури вчителя мистецьких дисциплін припускає наявність багатьох вимог, що характеризують здібності, бажання, вміння, навички, переконання, моральні та вольові якості спеціаліста. У своїх працях науковці Е.Б. Абдуліна, Л.Г. Арчажнікова, М.М. Гришанович, О.П. Рудницька, Р. Тельчарова спробували визначити основні якості вчителя музики, розглядали різні сторони його професійної діяльності та їх характеристики.

У дослідженнях Л.Г. Арчажнікової умовна модель майбутнього фахівця уявляє собою систему загальнопедагогічних та спеціальних знань, вмінь та навичок вчителя; розвиток організаційних, пізнавальних, емоційних, дослідницьких напрямів у його роботі, а також вимог, які відображають зміст музично-теоретичної, диригентсько-хорової, інструментальної та методичної підготовки. На її думку, основне завдання музично-естетичної культури вчителя музики має пряме відношення до емоційного напрямку його діяльності. У своїй роботі вчитель повинен чітко реагувати на всі прояви

прекрасного в житті та мистецтві, формувати почуття прекрасного в учнях та підтримувати в них захоплення музичним мистецтвом.

На нашу думку, питання музичної культури майбутнього вчителя яскраво та більш повно висвітлено у працях Р. Тельчарової.

Вона вважала, що музична культура людини не повинна обмежувати лише набутими музичними знаннями. Освоєння та примноження музичної культури суспільства окремою особистістю відбувається за допомогою двох важливих компонентів: музичної діяльності (сприйняття, виконавство, творчість) та музичної свідомості, у центрі якої має місце музично-естетичний ідеал.

Р.А. Тельчарова стверджувала, що рівень музичної культури особистості характеризується комплексом її проявів, до яких входять здібності, установки, знання, вміння, навички, оцінки. Всі ці форми або складові музичної культури особистості вчителя виникають на основі його музично-педагогічної діяльності та розвиненої музичної свідомості.

Складна система музичної культури вчителя має форму естетичного освоєння їм музичної культури суспільства та творчої самовідданості у педагогічної діяльності. Музична культура особистості виступає як єдність здібностей, музично-естетичних знань, навичок, поведінки, почуттів, оцінок та переконань. Вона виражається:

- у наявності та розвитку музичних задатків та здібностей;
- у наявності естетичних позицій особистості, ініціативи, установок на музично-педагогічну діяльність;
- у системності та глибині музичних знань;
- у музично-естетичній активності, яка проявляється в уміннях, навичках як необхідних елементах музично-педагогічної творчості;
- у розвитку почуттєво-ціннісного відношення та образного мислення, що дозволить орієнтуватися у різнобарв'ї музичних цінностей,

- у формуванні через механізми ціннісних орієнтацій: сприйняття, переживання, оцінки, смаків, ідеалів та поглядів [2;с.10].

На її думку, основні складові музичної культури особистості не вичерпуються вищевказаними поняттями. Р. Тельчарова класифікує структуру музичної культури на п'ять підсистем: **музикальність, мотиваційність, інформаційність, операціональність, оцінювальність.**

Музикальність як підсистема музичної культури особистості уявляє собою комплекс здібностей, які забезпечують успіх музичної діяльності. Сфера музикальності вчителя полягає не тільки у всебічному розвитку музичних здібностей, але і здатність до музично-естетичного сприйняття, виконання та інтерпретації музики.

Мотиваційна підсистема музичної культури особистості вчителя мистецьких дисциплін включає в себе все багатство установок особистості, які забезпечують музично-педагогічну діяльність: інтереси, переконання, мету, плани, програми і т.д. Визначаючи мотиваційну сферу особистості майбутнього вчителя, таким чином створюються умови для розвитку її музично-естетичної культури в цілому.

Інформаційна підсистема музичної культури особистості вчителя уявляє собою систему всіх видів і форм знань вчителя про музику. До цієї підсистеми належать: музичні почуття, сприйняття, уявлення, поняття, судження, гіпотези, вчення, погляди, концепції, теорії. Всі вони є відображенням у музичній свідомості людини об'єктивних явищ, якостей, відношення світу музичного мистецтва. Процес формування системи музичних знань особистості Р. Тельчарова називає процесом музичної освіти, який має моральну та педагогічну спрямованість.

Операціональна підсистема музичної культури – це сукупність всіх видів та форм музичної діяльності майбутнього вчителя та тих елементів, на основі яких вона складається: вміння, навички, звички, способи, прийоми та методи. Ця підсистема формується у процесі музичного навчання. На думку Р. Тельчарової, освічена людина здатна діяти у музичній сфері на рівні або

слухача, або виконавця, або композитора. Професійна діяльність вчителя мусить охоплювати у себе систему музично-теоретичних, диригентсько-хорових, вокально-хорових, інструментальних та методичних навичок.

Оцінювальна підсистема музичної культури особистості вчителя мистецьких дисциплін включає виключно особистісний елемент ціннісних уявлень, що формуються на основі досвіду музичного сприйняття та творчості. Вона пов'язана з формуванням музично-естетичних оцінок, поглядів, переконань майбутніх вчителів.

Отже, розглядаючи структуру музичної культури особистості вчителя за Р.А. Тельчаровою потрібно підкреслити, що наявність та єдність всіх компонентів музичної культури особистості учителя характеризують рівень його естетичної культури в цілому. Всі ці компоненти функціонально пов'язані та визначають розвиток один одного.

У широкому значенні музична культура особистості майбутнього вчителя повинна розглядатися як основна передумова та вимога до спеціаліста вищої школи, яка визначає ефективність подальшої діяльності вчителя, та й активно використовуватися сучасній педагогічній практиці.

Література:

1. Тельчарова Р.А. Уроки музыкальной культуры. – М.: Просвещение, 1991.– 158 с.

Буць Н.М. Структура музичної культури / Н.М. Буць // Професійна підготовка вчителя музичного мистецтва: від традицій до інновацій: [Збірник наукових праць]. – Полтава: Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г. Короленка, 2008. – С. 43-46.